

Autorki: Emilia Wojdyła • Renata Zaborek
Autorka aktualizacji: Dorota Pomian

Monitorowanie jakości kształcenia uczniów z uwzględnieniem zróżnicowania ich potrzeb edukacyjnych i rozwojowych w ramach nadzoru kuratoriów oświaty

Autorki: Emilia Wojdyła • Renata Zaborek

Autorka aktualizacji: Dorota Pomian

Monitorowanie jakości kształcenia uczniów z uwzględnieniem zróżnicowania ich potrzeb edukacyjnych i rozwojowych w ramach nadzoru kuratoriów oświaty

**Ośrodek Rozwoju Edukacji
Warszawa**

Konsultacja merytoryczna

Joanna Soboń

Eksperci Wydziału Edukacji Włączającej

Redakcja i korekta

Elżbieta Gorazińska

Agnieszka Leleniewska

Projekt okładki, layout,

redakcja techniczna i skład

Wojciech Romerowicz

Fotografia na okładce: © daisy-daisy/ Bank zdjęć Photogenica

Ośrodek Rozwoju Edukacji

Warszawa 2022–2024

Wydanie I

ISBN 978-83-66830-75-2

ISBN 978-83-66830-72-1 (pakiet VIII: *Poradnik dla kadr kuratoriów oświaty w zakresie wsparcia edukacji włączającej*)

Stan prawny na 1 września 2024 r.

Publikacja jest rozpowszechniana na zasadach licencji

Creative Commons Uznanie Autorstwa – Użycie Niekommercyjne (CC BY-NC)

Ośrodek Rozwoju Edukacji

Aleje Ujazdowskie 28

00-478 Warszawa

tel. 22 345 37 00

www.ore.edu.pl

Spis treści

Wprowadzenie	4
I. Obserwacja, analiza i ocena przebiegu procesów dydaktyczno- -wychowawczych szkół i przedszkoli w kontekście zróżnicowania potrzeb dzieci i uczniów	8
II. Ocena stanu i warunków działalności dydaktyczno-wychowawczej przedszkoli, szkół i placówek pod kątem uwzględnienia zróżnicowania potrzeb dzieci i uczniów	13
III. Udzielanie pomocy nauczycielom w wykonywaniu zadań dydaktyczno-wychowawczych w zakresie budowania środowiska włączającego szkoły	16
IV. Inspirowanie nauczycieli do poprawy istniejących lub wdrożenia nowych rozwiązań w procesie kształcenia dzieci i uczniów	18
Podsumowanie	22
Bibliografia	24

Wprowadzenie

Do kompetencji organu nadzoru pedagogicznego należy prowadzenie kontroli, która dotyczy funkcjonowania szkoły lub przedszkola zgodnie z przepisami prawa, przebiegu procesów kształcenia, wychowania i opieki oraz efektów działalności szkoły czy przedszkola.

Kontrola pozwala na badanie wdrażania edukacji włączającej w szerokim kontekście. Punktem wyjścia do oceny działań szkoły czy przedszkola są wymagania państwa wobec szkół i placówek. Analizując realizację zadań w zakresie wspierania dzieci i uczniów, wizytator może spojrzeć na wdrażanie założeń edukacji włączającej przez pryzmat indywidualnego ucznia, grupy, klasy oraz szkoły czy przedszkola jako organizacji.

Do oceny szkoły i przedszkola jako organizacji uczących się można wykorzystać wskaźniki edukacji włączającej¹, które odnoszą się do:

- tworzenia włączającej kultury;
- tworzenia włączającej polityki;
- wdrażania praktyk w zakresie edukacji włączającej.

Na ich podstawie można opracować narzędzie służące do oceny procesu wspierania uczniów i jego efektów.

Tabela 1. Tworzenie przestrzeni włączania edukacyjnego

Tworzenie włączającej kultury

Lp.		Zgadzam się całkowicie.	Zgadzam się częściowo.	Nie zgadzam się.	Potrzebuję więcej informacji.
1	Wszyscy w szkole czują się mile widziani.				
2	Uczniowie pomagają sobie nawzajem.				
3	Pracownicy szkoły współpracują ze sobą.				
4	Uczniowie i pracownicy szkoły odnoszą się do siebie z szacunkiem.				
5	Pracownicy szkoły i rodzice/opiekunowie współpracują ze sobą na zasadach partnerskich.				
6	Pracownicy i dyrektor szkoły współpracują ze sobą.				

¹ Booth T., Ainscow M., (2002), [Index for Inclusion developing learning and participation in schools](#) [dostęp: 1.09.2024], Bristol, Wielka Brytania: Centrum Studiów nad Włączeniem.

Lp.		Zgadzam się całkowicie.	Zgadzam się częściowo.	Nie zgadzam się.	Potrzebuję więcej informacji.
7	Szkoła zawsze może liczyć na współpracę ze społecznością lokalną.				
8	Wobec wszystkich uczniów stawiane są wysokie wymagania.				
9	Pracownicy, dyrektor i rodzice/opiekunowie akceptują założenia edukacji włączającej.				
10	Pracownicy starają się pokonywać bariery we wszystkich aspektach życia szkoły.				
11	Szkoła stara się minimalizować wszelkie formy dyskryminacji.				

Tworzenie włączającej polityki (struktury)

Lp.		Zgadzam się całkowicie.	Zgadzam się częściowo.	Nie zgadzam się.	Potrzebuję więcej informacji.
1	Wszyscy nowi pracownicy otrzymują pomoc przy wdrożeniu się w życie szkoły.				
2	Szkoła stara się przyjmować wszystkich uczniów, którzy się do niej zgłaszają.				
3	Szkoła przystosowuje swoje budynki tak, aby były fizycznie dostępne dla wszystkich.				
4	Wszyscy nowi uczniowie otrzymują pomoc przy wdrożeniu się w życie szkoły.				
5	Szkoła tworzy warunki do tego, by wszyscy czuli się docenieni.				
6	Wszystkie formy wsparcia są dobrze zorganizowane i skoordynowane.				
7	Rozwijanie kompetencji pracowników szkoły pomaga sprostać wyzwaniu, jakim jest różnorodność potrzeb uczniów.				
8	Działania na rzecz potrzeb edukacyjnych wszystkich uczniów są elementem polityki edukacji włączającej.				
9	Polityka wychowawcza i pedagogiczna w szkole wiąże się z programem nauczania oraz organizacją wsparcia procesu nauczania.				

Lp.		Zgadzam się całkowicie.	Zgadzam się częściowo.	Nie zgadzam się.	Potrzebuję więcej informacji.
10	Zmniejsza się zjawisko wykluczenia w szkole (np. poprzez wspólne wycieczki, zabawy).				
11	Zmniejsza się liczba uczniów opuszczających lekcje.				
12	Zmniejsza się zjawisko przemocy w szkole.				

Wdrażanie praktyk w zakresie edukacji włączającej

Lp.		Zgadzam się całkowicie.	Zgadzam się częściowo.	Nie zgadzam się.	Potrzebuję więcej informacji.
1	Podczas organizacji procesu nauczania uwzględnia się potrzeby wszystkich uczniów.				
2	Zachęca się wszystkich uczniów do aktywności podczas zajęć lekcyjnych.				
3	Program zajęć lekcyjnych przyczynia się do zrozumienia różnicowania występującego wśród uczniów (np. ze względu na niepełnosprawność, kulturę, religię).				
4	Uczniowie są aktywnie włączani w proces własnego kształcenia.				
5	Uczniowie uczą się współpracy w szkole.				
6	Ocenianie przyczynia się do osiągania lepszych wyników w nauce.				
7	Porządek podczas lekcji wynika z wzajemnego szacunku.				
8	Nauczyciele współpracują ze sobą przy planowaniu i realizacji procesu nauczania.				
9	Nauczyciele wspomagający wspierają naukę i uczestnictwo w życiu szkoły wszystkich uczniów.				
10	Zadawanie prac domowych przyczynia się do rozwoju umiejętności i wiedzy wszystkich uczniów.				
11	Wszyscy uczniowie uczestniczą w zajęciach pozalekcyjnych.				
12	Różnorodność wśród uczniów uznawana jest za bogactwo sprzyjające nauczaniu i uczeniu się.				
13	Wiedza i doświadczenie pracowników szkoły są w pełni wykorzystywane.				

Lp.		Zgadzam się całkowicie.	Zgadzam się częściowo.	Nie zgadzam się.	Potrzebuję więcej informacji.
14	Pracownicy szkoły opracowują pomoce wspierające nauczanie i angażujące uczniów w życie klasy i szkoły.				
15	Szkoła korzysta z zasobów istniejących w społeczności lokalnej.				
16	Pomoc i wsparcie są dostosowane do potrzeb uczniów i rozdysponowane w sposób optymalny.				

Źródło: opracowanie na podstawie [Index for Inclusion developing learning and participation in schools](#)
[dostęp: 1.09.2024]

I. Obserwacja, analiza i ocena przebiegu procesów dydaktyczno-wychowawczych szkół i przedszkoli w kontekście zróżnicowania potrzeb dzieci i uczniów

W ramach sprawowanego nadzoru wizytator może wybrać do kontroli i oceny określony aspekt pracy szkoły lub przedszkola. Podczas **obserwacji pracy nauczyciela w grupie zróżnicowanej** pod względem potrzeb rozwojowych i edukacyjnych istotną kwestią jest uzyskanie odpowiedzi na pytania dotyczące metodyki prowadzenia zajęć i udzielanego wsparcia:

- Czy lekcja zaczyna się od wymiany doświadczeń, które można rozwijać na różne sposoby?
- Czy nauczyciel stosuje różne sposoby pracy na lekcji (np. wypowiedzi ustne, prezentacje multimedialne, słuchanie, czytanie, pisanie, malowanie, rozwiązywanie problemów)?
- Czy uczniowie z trudnościami w nauce mają dodatkowy czas na wykonanie zadania?

Ocenę procesu wdrażania edukacji włączającej przeprowadza się poprzez kontrolę dostępności szkoły czy przedszkola dla dzieci i uczniów z uwzględnieniem zróżnicowania ich potrzeb. Obowiązek ten wynika z *Ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami*².

Spełnianie warunków dostępności dotyczy trzech obszarów: dostępności architektonicznej, cyfrowej oraz informacyjno-komunikacyjnej, z uwzględnieniem uniwersalnego projektowania albo zastosowaniem racjonalnego usprawnienia³.

Spełnianie warunków dostępności powinno być oceniane w kontekście:

- dziecka i ucznia;
- rodziców;
- pracowników przedszkola lub szkoły;
- osób odwiedzających przedszkole lub szkołę.

Do oceny poziomu dostępności placówki można wykorzystać wytyczne opracowane w projekcie [„Dostępna Szkoła”](#) [dostęp: 1.09.2024].

² Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami, Dz.U. z 2022 r., poz. 224, t.j.

³ Tamże.

Model „Dostępnej Szkoły” został podzielony na dwa standardy:

- standard dostępności architektonicznej – obejmuje dostępność infrastruktury i wyposażenia budynków szkół (z uwzględnieniem budynków istniejących oraz nowo budowanych);
- standard dostępności edukacyjno-społecznej – obejmuje dostępność procesu edukacji, czyli działań realizowanych przez szkoły w ramach funkcji dydaktycznych, rozwijających, opiekuńczych i wychowawczych (obowiązuje zarówno szkoły już istniejące, jak i nowo powstające).

Projekt „Dostępna Szkoła” realizowany był w latach 2019–2023 w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014–2020, jako pilotaż działania „Szkoła bez barier – program Dostępność Plus”.

Dostępność w obszarze edukacyjno-społecznym wiąże się z oceną procesu wspierania ucznia poprzez uniwersalne projektowanie i racjonalne usprawnienia podczas zajęć edukacyjnych, zajęć realizowanych dodatkowo, zajęć rewalidacyjnych czy specjalistycznych oraz innych aktywności w szkole i przedszkolu.

Jak wynika z art. 2 *Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych*, **uniwersalne projektowanie** „oznacza projektowanie produktów, środowiska, programów i usług w taki sposób, by były użyteczne dla wszystkich, w możliwie największym stopniu, bez potrzeby adaptacji lub specjalistycznego⁴.

Powyższa *Konwencja* podkreśla jednocześnie, że tam, gdzie jest to konieczne, należy zastosować pomoce techniczne dla poszczególnych osób z niepełnosprawnościami⁵.

Uniwersalne projektowanie w edukacji (UDL – ang. *Universal Design for Learning*) to podejście do organizacji edukacji włączającej skonstruowane na podstawie następujących wartości:

- uznanie różnorodności wszystkich uczniów;
- stosowanie równych praw wobec wszystkich uczniów;
- tworzenie warunków do pełnego uczestnictwa;
- tworzenie relacji wspólnotowych.

---

⁴ *Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych*, sporządzona w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r., Dz.U. z 2012 r., poz. 1169; Dz.U. z 2018 r., poz. 1217, art. 2.

⁵ Tamże.

„Wdrażanie edukacji włączającej jest zorientowane nie na określonych uczniach, ale na wszystkich uczących się i uznaje różnice intelektualne oraz poznawcze wszystkich uczniów, a także ich różnorodne zainteresowania i style uczenia się”⁶.

„**Racjonalne usprawienie** oznacza konieczne i odpowiednie zmiany i dostosowania, nienakładające nieproporcjonalnego lub nadmiernego obciążenia, jeśli jest to potrzebne w konkretnym przypadku, w celu zapewnienia osobom niepełnosprawnym możliwości korzystania z wszelkich praw człowieka i podstawowych wolności oraz ich wykonywania na zasadzie równości z innymi osobami”⁷.

Racjonalne usprawienia w placówkach wychowania przedszkolnego i szkołach mogą być zapewniane przez:

- spełnienie wymogów opisanych w art. 6 *Ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami*⁸;
- wczesne wspomaganie rozwoju dziecka i wsparcie rodziny;
- wsparcie edukacyjno-specjalistyczne;
- dostosowanie:
  - otoczenia, w szczególności polegające na zapewnieniu sprzętu, wyposażenia sal, oświetlenia lub nagłośnienia;
  - sposobów efektywnej komunikacji z dzieckiem lub uczniem odpowiednio do jego potrzeb i możliwości komunikacyjnych, w szczególności poprzez rozwijanie umiejętności posługiwania się językiem polskim, stosowanie wspomagających i alternatywnych metod komunikacji (AAC – ang. *Augmentative and Alternative Communication*);
  - metod i form realizacji treści nauczania oraz stosowanych środków dydaktycznych (w tym narzędzi wspomagających komunikację), sposobu sprawdzania i oceniania wiadomości i umiejętności, a także warunków i form przeprowadzania egzaminu ósmoklasisty, egzaminu maturalnego, egzaminu zawodowego, egzaminu dyplomowego i egzaminów eksternistycznych;
  - wymagań edukacyjnych wynikających z realizowanego programu nauczania odpowiednio do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych ucznia, o których mowa w przepisach art. 44c *Ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty*⁹.

⁶ Galkienė A. (red.), Antulienė A., Baesch S., Głogowska A., Grath J., Komenda I., Krischke K., Lakkala I., Łukasik B., Messenböck G., Näsi A., Neitola P., Vaišnoraitė G., Wagner B., (2021), [Uniwersalne Projektowanie w Edukacji. Doświadczenia nauczycieli: Austria, Litwa, Polska, Finlandia](#) [dostęp: 28.05.2022], Erasmus+.

⁷ Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzona w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r., dz. cyt., art. 2.

⁸ Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami, dz. cyt., art. 6.

⁹ Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, Dz.U. z 2024 r., poz. 750, t.j., art. 44c.

Kontrola (obserwacja) prowadzona w ramach sprawowanego przez wizytatorów nadzoru pedagogicznego może dotyczyć stosowania zasad UDL w pracy z dziećmi i uczniami w klasie zróżnicowanej.

Zasada 1: sposoby reprezentacji, czyli przekazywania wiedzy przez nauczyciela, kształtowania umiejętności i postaw uczniów/dzieci.

Przykładowo: uczniowie z dysleksją zwykle najlepiej uczą się poprzez słuchowe i wizualne instrukcje – nauczyciel może więc wykorzystać trójwymiarowe modele; w pracy z uczniami z dysfunkcją wzroku pomocne mogą być zdjęcia, diagramy, kontrastowe kolory, powiększony druk; w grupach z różnymi sposobami uczenia się warto wykorzystać filmy, a do bieżącej pracy z uczniami – także komputery.

Zasada 2: sposoby działania i ekspresji uczniów/dzieci zaproponowane przez nauczyciela.

Przykładowo: zapewnienie różnych opcji uczenia się/ zabawy w zależności od potrzeb i predyspozycji uczniów/dzieci (jedne osoby pracują samodzielnie, drugie potrzebują wsparcia nauczyciela w planowaniu i organizacji pracy); zapewnienie różnych sposobów działania (jedni chętniej pracują z podręcznikiem, inni z planszą, laptopem, przestrzenną bryłą); zapewnienie różnych możliwości zaprezentowania efektów swojej pracy (np. prezentacja, opis, plakat, rysunek, filmik wideo).

Zasada 3: sposoby zaangażowania uczniów/dzieci przez nauczyciela.

Przykładowo: sposoby motywowania uczniów/dzieci (np. pochwały, informacja zwrotna po wykonaniu zadania); możliwość wyboru formy realizacji zadania; sporządzenie listy kontrolnej monitorującej pracę ucznia; autoocena; opracowanie strategii radzenia sobie z zadaniem.

W kontekście efektywnej komunikacji z uczniem/dzieckiem wizytator może ocenić, czy nauczyciele korzystają z zasad tworzenia **tekstu łatwego do czytania i rozumienia** (ETR – ang. *easy to read*). Aby tekst spełniał swoją rolę, czyli przekazywał komunikaty, ostrzeżenia, instrukcje i wiele innych informacji, powinien być łatwy do przeczytania i zrozumienia.

Istotne są dwa elementy:

- możliwość przeczytania tekstu, czyli dostępność znaków;
- możliwość zrozumienia przekazu, czyli dostępność treści.

Szczegółowe instrukcje dotyczące tworzenia tekstu łatwego do czytania i rozumienia znajdują się na [Zintegrowanej Platformie Edukacyjnej](#) [dostęp: 29.02.2024].

Zamieszczone są tam również gotowe materiały do wykorzystania przez nauczycieli na lekcji.

Jeśli wizytator zna podstawy tworzenia łatwych do czytania i rozumienia tekstów, ma szansę ocenić, czy rzeczywiście materiały przygotowane dla ucznia spełniają zasady dostępności i może on osiągać satysfakcjonujące wyniki w nauce.

Kontrola procesu nauczania i efektów pracy dydaktyczno-wychowawczej szkoły i przedszkola powinna odnosić się do konkretnych aspektów pracy z uczniem/dzieckiem.

Na podstawie analizy sytuacji konkretnych uczniów/dzieci (studium przypadku) wizytator otrzymuje informacje, które mogą być wykorzystane do doskonalenia jakości pracy kontrolowanej jednostki oraz formułowania wniosków dla doskonalenia rozwiązań systemowych.

Kluczowe znaczenie ma ocena funkcjonalna dokonywana w szkole. Wymaga ona od wizytatorów znajomości procesu jej przeprowadzania i związanych z tym procedur, warunkujących efektywność wsparcia, czyli „**aktywne i pełne uczestnictwo dziecka i ucznia** w życiu przedszkola, szkoły i placówki oraz w środowisku społecznym. Warto przy tym dodać, że pełne uczestnictwo nie oznacza unifikacji, czyli obowiązku korzystania z całej oferty szkoły przez każdego ucznia, ale istnienie warunków do pełnej realizacji możliwości danego ucznia”¹⁰.

Ocena funkcjonalna daje możliwość stworzenia opisu funkcjonowania dziecka, co zapewnia mu wsparcie zgodne z jego potrzebami i możliwościami. Opiera się ona na mocnych stronach i zdolnościach ucznia. Jest realizowana przede wszystkim w szkole – w naturalnej przestrzeni rozwoju, blisko rówieśników, z udziałem nauczycieli i specjalistów znanych dziecku.

Ocena ta musi podlegać systematycznym modyfikacjom, aby uwzględniać aktualny poziom funkcjonowania ucznia, a nie tylko informować o jego niepełnosprawności lub innym problemie¹¹.

---

¹⁰ Knopik T., (2018), [Diagnoza funkcjonalna. Planowanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Działania postdiagnostyczne](#) [dostęp: 1.09.2024], Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji, s. 19.

¹¹ [Edukacja w zasięgu ręki](#) [dostęp: 27.03.2024].

II. Ocena stanu i warunków działalności dydaktyczno-wychowawczej przedszkoli, szkół i placówek pod kątem uwzględnienia zróżnicowania potrzeb dzieci i uczniów

Do obserwacji, analizy i oceny przebiegu procesów kształcenia i wychowania, a także efektów działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej oraz innej działalności statutowej przedszkoli, szkół i placówek, w kontekście zróżnicowania potrzeb dzieci/uczniów oraz zapewniania edukacji wysokiej jakości, można przyjąć następujące kryteria:

- 1) **jakość procesu kształcenia** – obszar realizowany z przestrzeganiem obowiązującego prawa, ukierunkowany na zapewnienie wszystkim uczniom/ dzieciom optymalnych warunków do rozwoju, rzetelnie dokumentowany, w którym bariery, ograniczenia i trudności w nauce są skutecznie eliminowane. Każdy uczeń/ każde dziecko osiąga sukces na miarę swoich możliwości. Nauczyciele wdrażają innowacyjne metody pracy i programy autorskie;
- 2) **jakość procesu wychowania i opieki** – obszar uwzględniający przepisy prawa, w którym zaspokajanie potrzeb szkoły i przedszkola oraz uczniów i dzieci warunkuje zwiększenie ich szans edukacyjnych. Oparty jest na budowaniu relacji i integracji uczniów/dzieci. Dostarcza wychowankom różnorodnych doświadczeń, które sprzyjają kształtowaniu pożądanych postaw. Daje poczucie bezpieczeństwa oraz umożliwia wyrażanie własnych opinii i poglądów;
- 3) **rozwijanie zainteresowań oraz uzdolnień dzieci i uczniów** – obszar umożliwiający trafne odkrywanie talentów i ich rozwijanie poprzez różne metody i formy pracy, atrakcyjną ofertę zajęć pozalekcyjnych, stwarzanie warunków do prezentacji wiedzy i zainteresowań, promowanie talentów i osiągnięć uczniów;
- 4) **wsparcie dzieci i uczniów z trudnościami edukacyjnymi i rozwojowymi** – obszar dotyczący trafnego rozpoznawania potrzeb uczniów/dzieci (dokonywania oceny funkcjonalnej), podejmowania działań wspierających, efektywności współpracy z rodzicami, angażowania różnych instytucji do współpracy, korzystania z pomocy poradni psychologiczno-pedagogicznej i innych instytucji;
- 5) **współpraca z rodzicami i środowiskiem lokalnym** – obszar obejmujący formy współpracy i jej systematyczność, rodzaj działań długofalowych, diagnozowanie oczekiwań rodziców, zasięganie opinii rodziców o jakości pracy szkoły/ przedszkola, udział rodziców w tworzeniu programu wychowawczo-profilaktycznego, inicjatywy rodziców w szkole/przedszkolu.

Przedmiotem kontroli prowadzonej przez wizytatorów powinna być ocena zarówno procesu diagnostycznego, jak i efektów wsparcia konkretnego, wybranego ucznia/dziecka lub grupy uczniów/dzieci.

Kadry kuratoriów oświaty muszą rozwijać swoje kompetencje w zakresie realizacji działań postdiagnostycznych. Materiałem źródłowym może tu być m.in. najnowsza literatura przedmiotowa, w tym opracowania i publikacje Ośrodka Rozwoju Edukacji powstałe w ramach realizowanych przez tę placówkę projektów oraz dostępne analizy i badania.

Szczególną uwagę należy poświęcić **edukacji włączającej (jako metastrategii) oraz strategiom, których skuteczność została potwierdzona naukowo**, takim jak np.:

- nauczanie i uczenie się w kooperacji;
- tutoring rówieśniczy;
- systemowe rozwijanie kompetencji społecznych oparte na treningu umiejętności społecznych (SST – ang. *Social Skills Training*);
- partnerstwo z rodzicami;
- świadomość wielości i różnorodności strategii (nauczanie zespołowe, trening strategii poznawczych/ trening metapoznawczy);
- samodzielne uczenie się;
- strategie pamięciowe, powtórki i ćwiczenia;
- nauczanie wzajemne;
- nauczanie bezpośrednie;
- strategie prowadzone w nurcie behawioralnym;
- ocena funkcjonalna zachowania;
- terapia poznawczo-behawioralna;
- ocena formatywna i informacje zwrotne;
- technologie asystujące;
- alternatywne i wspomagające metody komunikacji;
- świadomość fonologiczna i przetwarzanie fonologiczne;
- dbałość o jakość pomieszczeń;
- uniwersalny model nauczania;
- reakcja na interwencję;
- budowanie klimatu klasowego;
- strategie ogólnoszkolne;
- współpraca pomiędzy instytucjami¹².

---

¹² Mitchell D., (2016), *Sprawdzone metody w edukacji specjalnej i włączającej. Strategie nauczania poparte badaniami*, Gdańsk: Wydawnictwo Harmonia; Knopik T., dz. cyt., s. 31–38.

Świadomość wielości i różnorodności strategii pozwala wizytatorom pełniej postrzegać realizowane w przedszkolach i szkołach działania na rzecz dzieci i uczniów, a zwłaszcza te obejmujące:

- planowanie pracy;
- dostosowywanie materiałów edukacyjnych;
- tworzenie programów nauczania;
- ocenianie;
- uniwersalne projektowanie;
- dostosowywanie środowiska nauki i zabawy do potrzeb dzieci i uczniów.

Uruchamia to także tzw. **widzenie helikopterowe** – spojrzenie z dalszej perspektywy, z uwzględnieniem kontekstu społecznego. Jest ono jednym z wyznaczników przywództwa edukacyjnego, a w konsekwencji wpływa na formułowanie trafnych opinii i wniosków w ramach nadzoru oraz podejmowanie decyzji w zakresie tworzenia warunków efektywnej realizacji procesów postdiagnostycznych.

III. Udzielanie pomocy nauczycielom w wykonywaniu zadań dydaktyczno-wychowawczych w zakresie budowania środowiska włączającego szkoły

1. Wspomaganie

Wdrażanie edukacji włączającej jest podstawą podejmowania innowacyjnych działań przez kuratorów oświaty. Dotychczasowe formy wspomagania szkół i placówek, czyli głównie konferencje i zebrania, powinny zostać poszerzone o nowe propozycje:

- organizowanie dla dyrektorów wizyt w szkołach i przedszkolach będących przykładami skutecznych praktyk;
- ustalony dzień indywidualnych konsultacji dla dyrektorów;
- wykorzystywanie wyników nadzoru nad szkołą i przedszkolem do formułowania dla nich rekomendacji;
- inicjowanie sieci wsparcia;
- pomoc w interpretacji przepisów prawa;
- zamieszczanie na bieżąco aktualizacji prawa na stronie www;
- prowadzenie bazy specjalistycznych placówek wspierających dzieci i uczniów.

Wizytatorzy mogliby przeprowadzać **misje eksperckie** w różnych dziedzinach.

Udział kadry kierowniczej przedszkoli i szkół w pracach grup ekspertów powoływanych na szczeblu regionalnym lub centralnym pozwoliłby odpowiednio ukierunkować tę kadrę¹³.

Przy wspomaganiu dyrektorów przedszkoli i szkół powinno być wykorzystywane **doradztwo**, szczególnie w przypadku jednostek niezadowolonych z rezultatów własnych działań. Dyrektorzy tych jednostek zwykle potrzebują przewodnictwa i porady. Wizytator, jako ekspert i doradca, mógłby pomagać im w rozwiązywaniu problemów.

2. Plan nadzoru pedagogicznego kuratora oświaty

Kurator oświaty jako organ nadzoru pedagogicznego, mając na uwadze kierunki polityki oświatowej państwa, ustala na każdy rok szkolny plan nadzoru pedagogicznego. Plan ten uwzględnia kontrolę oraz wspomaganie, których celem jest inspirowanie i intensyfikowanie procesów służących poprawie i doskonaleniu pracy szkół i przedszkoli. Działania te ukierunkowane są na rozwój uczniów i wychowanków zgodnie z ich potrzebami edukacyjnymi i rozwojowymi.

Formułowane corocznie **wnioski z nadzoru** przyczynią się do doskonalenia systemu oświaty. Dlatego tworzenie warunków jakościowego rozwoju jednostek oświatowych na wielu płaszczyznach powinno być zobowiązaniem zarówno dla samorządów, jak i kuratorów oświaty.

¹³ [Ministerstwo Edukacji Narodowej i Młodzieży Francji](#) [dostęp: 30.05.2022].

Poza formami nadzoru wskazanymi w *Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 sierpnia 2017 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego* kurator oświaty posiada także inne możliwości pozyskiwania danych na temat nadzorowanych jednostek oświatowych. Zgodnie z par. 4a ww. *Rozporządzenia* organ sprawujący nadzór pedagogiczny „może występować do dyrektora szkoły lub placówki o przekazanie informacji i danych dotyczących działalności dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej oraz innej działalności statutowej szkoły lub placówki”¹⁴.

Kompetencja ta daje również możliwość oceny działalności szkoły i przedszkola. Ważne w tym przypadku jest to, w jakim celu zbierane są informacje. Mogą one bowiem służyć celom statystycznym, ale mogą też być podstawą wniosków dotyczących planu nadzoru pedagogicznego lub wskazywać obszary wspomagania dyrektorów szkół i przedszkoli.

3. Współpraca przedszkoli i szkół z innymi instytucjami – wsparcie ze strony przedstawicieli organu nadzoru pedagogicznego

Cenne dla dyrektorów szkół i przedszkoli jest wsparcie wizytatorów w zakresie budowania sojuszy na rzecz edukacji włączającej. Wizytatorzy mogą podpowiadać, jak pozyskiwać instytucje do współpracy oraz jak prowadzić bazę pomocnych instytucji, z której będzie miała szansę skorzystać jednostka edukacyjna.

Działania sprzyjające budowaniu sojuszu:

- 1) znalezienie kontaktów do potencjalnych sojuszników;
- 2) zapoznanie się z profilem działalności firm/instytucji;
- 3) poznanie wzajemnych oczekiwań;
- 4) wskazanie korzyści ze współpracy;
- 5) prezentacja i promocja osiągnięć oświatowych szkoły, gminy czy powiatu;
- 6) ustalenie warunków współpracy, obszarów wsparcia;
- 7) realizacja współpracy;
- 8) okresowe podsumowanie i ewentualna modyfikacja działań.

Dzięki współpracy międzyinstytucjonalnej dyrektorzy szkół i przedszkoli mogą efektywniej wykorzystywać zasoby poszczególnych podmiotów, a przede wszystkim wymieniać się wiedzą i doświadczeniem oraz koordynować wsparcie.

¹⁴ *Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 sierpnia 2017 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego*, Dz.U. z 2024 r., poz. 15, t.j., par. 4a.

IV. Inspirowanie nauczycieli do poprawy istniejących lub wdrożenia nowych rozwiązań w procesie kształcenia dzieci i uczniów

1. Doskonalenie pracowników organu nadzoru pedagogicznego – kuratorów oświaty, wizytatorów

Skuteczne modelowanie rozwoju edukacji włączającej wymaga od kadr kuratoriów oświaty rozpoznania własnych zasobów i posiadanych kompetencji oraz namysłu nad pytaniami:

- Jaka będzie formuła wspierania szkół?
- W jaki sposób sprawowanie nadzoru pedagogicznego w formach określonych w przepisach prawa przyczyni się do budowania przedszkola i szkoły wysokiej jakości, dostępnych dla wszystkich?
- Jaką rolę może odgrywać kurator oświaty?

Informację dla wizytatorów może stanowić analiza poniższych zagadnień:

- W sprawowaniu nadzoru pedagogicznego nad szkołami osiągnęliśmy:
- W sprawowaniu nadzoru pedagogicznego nad szkołami pomagają nam:
- W sprawowaniu nadzoru pedagogicznego nad szkołami przeszkadza nam:
- W sprawowaniu nadzoru pedagogicznego nad szkołami planujemy osiągnąć:

Dobrym pomysłem będzie próba zdefiniowania przez pracownika organu nadzoru pedagogicznego swojej roli oraz zadań w odniesieniu do wszystkich lub wybranych aspektów prawnych funkcjonowania szkoły i przedszkola.

Tabela 2. Rola nadzoru pedagogicznego w odniesieniu do przepisów prawa

Tytuł aktu prawnego	Brzmienie przepisu	Rola kuratorium oświaty w jego realizacji
<i>Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach</i> ¹⁵	„§ 4.1. Pomoc psychologiczno-pedagogiczną organizuje dyrektor przedszkola, szkoły lub placówki” ¹⁶ .	• kontrola statutu szkoły/przedszkola • kontrola procedur wewnętrznych w tym obszarze • monitorowanie stosowania procedur w codziennej pracy • cykliczne spotkania wspomagające dyrektora w ustaleniu strategii wspierania ucznia/dziecka

¹⁵ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach, Dz.U. z 2023 r., poz. 1798, t.j.

¹⁶ Tamże, par. 4.1.

Tytuł aktu prawnego	Brzmienie przepisu	Rola kuratorium oświaty w jego realizacji
<i>Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym¹⁷</i>	„§ 5. Przedszkola, oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych, inne formy wychowania przedszkolnego, szkoły, oddziały i ośrodki zapewniają: 1) [...]; 2) warunki do nauki, sprzęt specjalistyczny i środki dydaktyczne, odpowiednie ze względu na indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne uczniów; 3) zajęcia specjalistyczne” ¹⁸ .	- kontrola procesu dokonania oceny funkcjonalnej pod kątem prawidłowości określenia potrzeb ucznia/dziecka - kontrola zapewnienia warunków organizacyjnych (dostępność architektoniczna) - kontrola dostępności potrzebnych pomocy i środków dydaktycznych - kontrola kwalifikacji wymaganych od nauczycieli do prowadzenia danego rodzaju zajęć - podpowiedź w zakresie możliwości współpracy ze specjalistycznymi jednostkami (np. SCWEW) w zakresie wypożyczenia sprzętu - konsultacje wspierające szkołę w zakresie sposobów dostosowań

Źródło: opracowanie E. Wojdyła

Jeśli regulacje prawne ulegną zmianie, powyższe narzędzie należy zmodyfikować.

Podobne narzędzie wraz z zadaniami każdego podmiotu można przygotować we współpracy z organem prowadzącym przedszkole czy szkołę.

Opracowane przez Europejską Agencję ds. Specjalnych Potrzeb i Edukacji Włączającej narzędzie autorefleksji dla nauczyciela może być wykorzystane przez wizytatora jako narzędzie badawcze.

2. Modyfikacja kompetencji wizytatorów

Stosowanie **praktyki opartej na dowodach** (EBP/EBE – ang. *Evidence-Based Practice/Evidence-Based Education*) może znacząco wspierać proces wprowadzania zmian jakościowych w pracy wizytatorów. Metoda ta stanowi skuteczne narzędzie wspomagające wdrażanie zmian w praktyce zawodowej dzięki połączeniu trzech kluczowych elementów.

- 1) **Wartości i potrzeby grup osób, do których kierowana jest zmiana** – dzieci i uczniów. Decyzje i działania nie tylko nauczycieli, ale także decydentów, w tym pracowników kuratoriów oświaty, mają wymiar etyczny: przy ich podejmowaniu bierze się pod uwagę preferencje i potrzeby odbiorców działań (działań

¹⁷ Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym, Dz.U. z 2020 r., poz. 1309, t.j.

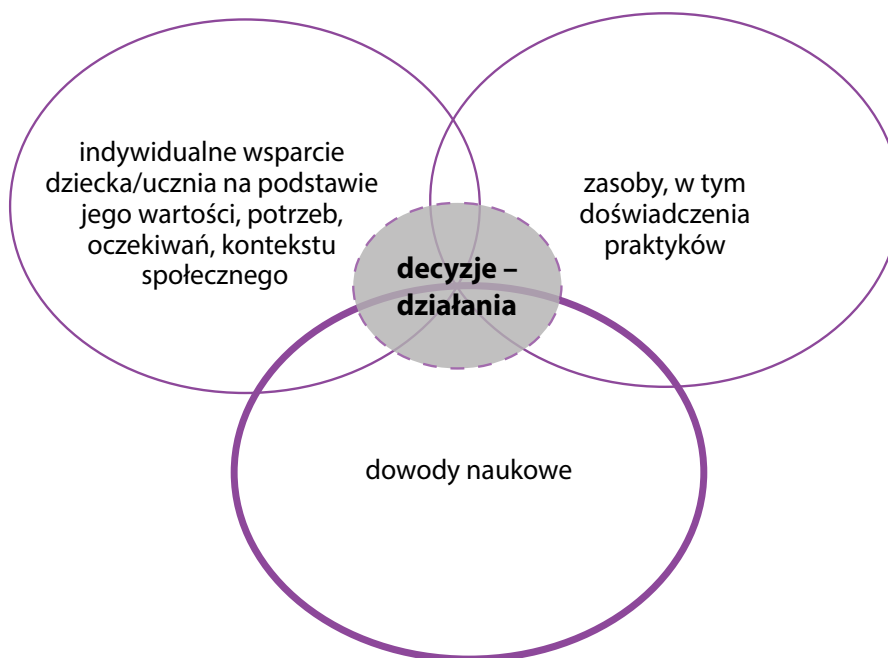
¹⁸ Tamże, par. 5.

przejrzystych, wyraźnych i zrozumiałych dla obu stron procesu wsparcia). Osoby odpowiedzialne za wsparcie są gotowe do odrzucenia przekonania o jednej, uniwersalnej metodzie wsparcia dziecka czy ucznia. Wspólnie poszukują zindywidualizowanych rozwiązań adekwatnych do wartości i potrzeb jednostki reprezentującej grupę dzieci lub uczniów z konkretnymi potrzebami edukacyjnymi.

2) **Doświadczenie i wiedza grup osób dokonujących praktycznej interwencji**

(w tym kadr kuratoriów oświaty). Koncepcja EBP/EBE zakłada, że wiedza i doświadczenie praktyków wynikają z uczenia się przez całe życie, a ich postawy oparte są na zdobywaniu doświadczeń, ciągłej gotowości do nauki, poszukiwaniu sytuacji stwarzających możliwości uczenia się i odrzucaniu schematów działania, które okazały się nieodpowiednie na nowe czasy. Zarówno nauczyciele, jak i decydenci muszą być gotowi do ciągłego poddawania swoich działań praktycznej i jednocześnie krytycznej refleksji.

3) **Wiedza ekspercka dostarczona w wyniku badań naukowych.** Z jednej strony osoby podejmujące działania na rzecz dzieci i uczniów odnoszą się na etapie planowania wsparcia do wyników dostępnych badań oraz najlepszych rozwiązań działających na korzyść dzieci i uczniów (wyniki diagnozy dokonanej przez specjalistów z poradni psychologiczno-pedagogicznej, najnowsza wiedza psychologiczno-pedagogiczna), a z drugiej strony bazują na wynikach własnych działań czy badań (wynikach kontroli procesu diagnostycznego i postdiagnostycznego) oraz dostarczają dowodów, że podjęta interwencja przyniosła oczekiwane rezultaty.

Rysunek 1. Źródła decyzji i działań w edukacji; źródło: opracowanie na podstawie [Evidence-Based Practice in Education: Premises, Dilemmas, Prospects](#) [dostęp: 30.05.2022], s. 28

W podejmowanych zadaniach wizytatorzy powinni zadbać o respektowanie kolejnych etapów cyklicznego procesu charakterystycznego dla EBP/EBE:

- 1) **sformułuj pytanie**, np. Jakie działania/interwencje najlepiej sprawdzają się w przypadku konkretnego problemu?
- 2) **wyszukaj najlepsze dowody empiryczne**, aby odpowiedzieć na pytanie, np. skorzystaj z dostępnych baz danych, raportów z badań i innych zasobów;
- 3) **krytycznie oceniaj dostępne dowody** – zastanów się, czy dowody dotyczą rzeczywistych potrzeb i wartości odbiorców, czy są adekwatne do kontekstu społecznego i środowiska, w jakim odbiorcy funkcjonują;
- 4) **wybierz i zastosuj najlepsze w danej sytuacji działanie czy interwencję**, łącząc wiedzę specjalistyczną z własną wiedzą i doświadczeniem oraz dopasowując je do specyfiki odbiorców i środowiska;
- 5) **monitoruj i oceniaj postępy odbiorców oraz wartość podjętych działań**.

Innym rozwiązaniem może być paradygmat teoretyczny: **studium przypadku**.

„Cechą odróżniającą studium przypadku od innych strategii badawczych [...] jest fakt kierowania uwagi badacza na to, co w badanym przypadku [...] jest szczególnie, wyjątkowe i niepowtarzalne. Prowadząc badania, zwraca się uwagę nie tylko na to, co łączy dany przypadek z innymi. Ważniejszy jest tu opis i wyjaśnienie tego, co jest dla badanego przypadku specyficzne, swoiste. Celem bywa również odkrycie czynników, które decydują o niepowtarzalności i swoistości badanego przypadku. Badane przypadki analizuje się w ich naturalnym kontekście społecznym, kulturowym, historycznym i politycznym”¹⁹.

¹⁹ Mizerek H., (2017), [Studium przypadku w badaniach nad edukacją. Istota i paleta zastosowań](#) [dostęp: 30.05.2022], „Przegląd Pedagogiczny”, nr 1, s. 11.

Podsumowanie

Kiedy edukacja włączająca ma szanse powodzenia? Gdy wiemy, do czego dążymy. Aby urzeczywistnić założenia edukacji włączającej, niezbędne są wiedza i umiejętności, a także bodźce do działania. Konieczne są również środki finansowe oraz wsparcie przedszkoli i szkół w opracowaniu i realizacji planu działania dobrego dla dziecka/ucznia. Rola kuratorium oświaty jest tutaj nieoceniona. Jeśli połączymy wszystkie te elementy, dokona się rzeczywista zmiana.

Wdrażanie edukacji włączającej wiąże się ze zmianą dotychczasowego podejścia do funkcjonowania szkoły, co może stanowić wyzwanie. Ważne jest, aby przygotowanie do wspierania procesu zmian było świadome. W tym procesie warto sięgnąć po model zarządzania zmianą T. Knostera, który porządkuje etapy niezbędne do wprowadzenia skutecznej, trwałej i akceptowanej społecznie zmiany. Model ten może stanowić wskazówkę dla osób planujących działania w zakresie edukacji włączającej – w szkole, poradni, kuratorium czy jednostce samorządu terytorialnego.

Tabela 3. Warunki skutecznej zmiany według modelu Knostera (zwanego też modelem Knostera-Lippitta)

wizja	wiedza	umiejętności	bodźce	środki	wsparcie	plan działania	zmiana
	wiedza	umiejętności	bodźce	środki	wsparcie	plan działania	zamęt
wizja		umiejętności	bodźce	środki	wsparcie	plan działania	ignorancja
wizja	wiedza		bodźce	środki	wsparcie	plan działania	niepokój
wizja	wiedza	umiejętności		środki	wsparcie	plan działania	sprzeciw
wizja	wiedza	umiejętności	bodźce		wsparcie	plan działania	frustracja
wizja	wiedza	umiejętności	bodźce	środki		plan działania	alienacja
wizja	wiedza	umiejętności	bodźce	środki	wsparcie		monotonia

Źródło: opracowanie na podstawie [modelu Knostera](#) [dostęp: 1.09.2024]

Model Knostera przypomina, że zmiana nie może ograniczać się do jednorazowych działań. Ostatecznym celem jest trwałe zakorzenienie edukacji włączającej w kulturze organizacyjnej szkoły, tak aby stała się ona codziennością. Dzięki temu modelowi placówki mogą świadomie i etapami budować środowisko, które odpowiada na potrzeby wszystkich uczniów, jednocześnie wspierając nauczycieli i dyrektorów

w pełnieniu roli liderów zmiany. Model ten pokazuje, że kiedy nie ma wizji, powstaje zamęt i działanie po omacku, które nie przynosi nikomu korzyści. Kiedy brakuje wiedzy, zaczyna się ignorancja. Kiedy brakuje umiejętności, ujawnia się niepokój i niepewność. Kiedy nie ma bodźca pobudzającego do działania, pojawia się sprzeciw, często towarzyszący zmianom. Kiedy nie ma zapewnionych środków (nie tylko materialnych), rodzi się frustracja. Kiedy nie ma wsparcia, budzi się poczucie wyalienowania. Kiedy nie ma planu działania, wkrada się monotonia. Brak któregośkolwiek z elementów zmiany – wizji, wiedzy, umiejętności, bodźców (motywacji), środków, wsparcia czy planu – może prowadzić do chaosu, oporu i stagnacji, uniemożliwiając skuteczne wdrażanie edukacji włączającej²⁰.

Reasumując, edukacja włączająca, jako podejście systemowe w procesie kształcenia i wychowania, zakłada zapewnianie wszystkim osobom uczącym się warunków sprzyjających rozwojowi ich indywidualnego potencjału.

Dzięki właściwie zorganizowanemu wsparciu każdy uczeń może osiągać sukcesy edukacyjne i osobiste na miarę swoich możliwości, co w dalszej perspektywie pozwala mu na pełne uczestnictwo w życiu społecznym i zawodowym. Tym samym edukacja włączająca nie jest jedynie modelem organizacyjnym, lecz drogą do realnego włączenia, aktywności i poczucia przynależności.

---

²⁰ Jachimczak B., (2024), [*Szkoła dostępna dla wszystkich – z perspektywy dyrektora. Zarządzanie strategiczne w budowaniu edukacji wysokiej jakości dla wszystkich*](#) [dostęp: 1.09.2024], Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.

Bibliografia

Booth T., Ainscow M., (2002), [*Index for Inclusion developing learning and participation in schools*](#), Bristol, Wielka Brytania: Centrum Studiów nad Włączeniem.

[*Edukacja w zasięgu ręki.*](#)

Europejska Agencja ds. Specjalnych Potrzeb i Edukacji Włączającej, (2017), [*Narzędzie autorefleksji w środowisku włączającej wczesnej edukacji*](#), Odense, Dania: Europejska Agencja ds. Specjalnych Potrzeb i Edukacji Włączającej.

Galkienė A. (red.), Antulienė A., Baesch S., Głogowska A., Grath J., Komenda I., Krischke K., Lakkala I., Łukasik B., Messenböck G., Näsi A., Neitola P., Vaišnoraitė G., Wagner B., (2021), [*Uniwersalne Projektowanie w Edukacji. Doświadczenia nauczycieli: Austria, Litwa, Polska, Finlandia*](#), Erasmus+.

Jachimczak B., (2024), [*Szkoła dostępna dla wszystkich – z perspektywy dyrektora. Zarządzanie strategiczne w budowaniu edukacji wysokiej jakości dla wszystkich*](#) [dostęp: 1.09.2024], Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.

Knopik T., (2018), [*Diagnoza funkcjonalna. Planowanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Działania postdiagnostyczne*](#), Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji.

[*Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030.*](#)

[*Ministerstwo Edukacji Narodowej i Młodzieży Francji.*](#)

Mitchell D., (2016), *Sprawdzone metody w edukacji specjalnej i włączającej. Strategie nauczania poparte badaniami*, Gdańsk: Wydawnictwo Harmonia.

Mizerek H., (2015), [*Evidence-Based Practice in Education: Premises, Dilemmas, Prospects*](#), „Forum Oświatowe”, nr 2 (27).

Mizerek H., (2017), [*Studium przypadku w badaniach nad edukacją. Istota i paleta zastosowań*](#), „Przegląd Pedagogiczny”, nr 1.

Projekt „Dostępna Szkoła”, [*Już jest! Model Dostępnej Szkoły.*](#)

Zintegrowana Platforma Edukacyjna, [*Materiały łatwe do czytania i zrozumienia.*](#)

Zych A., (2019), [*Efektywna obserwacja nauczycielska w przedszkolu w świetle diagnozy funkcjonalnej*](#), Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji.

Akty prawne

Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, Dz.U. z 2024 r., poz. 750, t.j.

Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych, sporządzona w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r., Dz.U. z 2012 r., poz. 1169; Dz.U. z 2018 r., poz. 1217.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych, niedostosowanych społecznie i zagrożonych niedostosowaniem społecznym, Dz.U. z 2020 r., poz. 1309, t.j.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach, Dz.U. z 2023 r., poz. 1798, t.j.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek, Dz.U. z 2020 r., poz. 2198, t.j.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 25 sierpnia 2017 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego, Dz.U. z 2024 r., poz. 15, t.j.

Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami, Dz.U. z 2022 r., poz. 224, t.j.

Ośrodek Rozwoju Edukacji
Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
tel. 22 345 37 00
www.ore.edu.pl